

ศัพท์อธิบาย

นิพนธ์พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร

ในฐานะที่ข้าพเจ้าเป็นผู้สนใจในการศึกษาวัฒนธรรมและภาษาไทย ข้าพเจ้ามีความยินดีที่ได้อ่านพระวิจารณ์ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัต ในเรื่องคำหลายคำในวารสารแห่งสมาคมคันหาวิชาประเทศไทย ซึ่งทำให้ข้าพเจ้าใคร่เสนอข้อสังเกตในการวิจารณ์ข้าง
ในที่นี้ ข้าพเจ้าจะได้เสนอข้อสังเกตเกี่ยวกับบทความที่ช่วย
ความสัมพันธ์การค้าในตอนต้นระหว่างเคนมาร์คกับประเทศไทย ซึ่ง
พระองค์ท่านกับนายพันตำรวจตรี ไส้เต็นฟ้าเต็น ไต้่นาลงในฉบับที่ ๓๑
ภาค ๑ เดือนมีนาคม ค.ศ. ๑๙๓๙ ดังต่อไปนี้

๑. เรอชอิลมาศ เรอชิลมาศ คิลกมาศ.— คิลกมาศ ใน
หนังสือฉบับที่ ๓ นั้น เป็นอันยุติได้ว่า เขียนตัว ก เกินไป เพราะใน
ฉบับเดียวกัน เขียนว่า คิลมาศ ด้วย และการที่เขียนว่า อิลมาศ
ในฉบับที่ ๑ ก็เป็นอันยุติได้ว่าเขียนตัว อ เกินไป ความจริงควรจะแบ่ง
เรอช ส่วนหนึ่ง และ อิลมาศ อีกส่วนหนึ่ง การที่แสดง ฎ เป็น ฐ ก็
เห็นได้ว่าเป็นการแผลง เพราะ เรอช ในฉบับที่ ๒ ก็ได้แผลงเป็น เรอ.
การเขียนชื่อยบุคคลก็ เขียนชื่อเมืองหรือประเทศก็ แต่เดิม
มิได้เขียนตามตัวอักษร แต่เขียนตามเสียงที่ได้ยินออกชื่อ แม้ใน
หนังสือสัญญา ค.ศ. ๑๘๒๖ ก็เขียน Right Honourable Lord

Amherst ว่า เวตอันณระบันลอคอาหัตลิส และ Captain Henry Burney ก็เขียนว่า กะบีคันหันตรีบาระนี.

ถึงแม้ว่าวิธีที่จะเป็นของชาวเดนมาร์ก คริปเปก็ก็เป็นชาวฮอลแลนด์แต่ลุ่มคงจะถนัดภาษาโปรตุเกสมากกว่า ชาวฮอลแลนด์เรียกเดนมาร์กว่าเดเนมารูเคน Denemarken และเรียกชาวเดนมาร์กว่าเดเน Deen ฉะนั้นก็คิดว่า คงไม่ใช่ภาษาเนเธอร์แลนด์ ส่วนชาวโปรตุเกสเรียกเดนมาร์กว่าดินามารูคา Dinamarca และเรียกชาวเดนมาร์กว่า ดินามารูเคซ Dinamarquez ข้าพเจ้าจึงเห็นว่า คิดมาคเป็นชื่อที่เขียนตามสำเนียงโปรตุเกส การที่ใช้ตัว ล แทนตัว น ก็เพราะว่า ถ้าใช้ตัว น แล้ว อ่านเป็นตัวสะกดไปเลย แต่ถ้าใช้ตัว ล แล้ว ก็ย่อมจะออกเสียงถึงสระว่า ละ ซึ่งเป็นวิภक्तिแทนเสียง นะ ข้าพเจ้าไม่จำต้องอ้างตัวอย่างล้าตักซึ่งเอา ล แทน น.

ส่วน marquez นั้น เสียงหนักอยู่ที่พยางค์ต้น จึงได้ร่นลงมาเป็นมาค การที่ใช้ ค ก็เพราะเป็นตัวที่ในสมัยนั้นชอบใช้สะกด แม้ใน ค.ศ. ๑๘๕๖ ก็เขียน Harry Smith Parkes, Esq. ว่า มีคฮาวีสมีคปากอิคแกวร์ ถ้าจะใช้ตัวค เป็นตัวสะกดในการเขียนชื่อต่างประเทศในสมัยนั้นแล้ว จะเป็นการผิดปรกติไม่ใช่ระเบียบปรกติ ตัวคชอบใช้เป็นตัวสะกดเต็มให้เสียงตาย เช่นคลาศเคลื่อน นิราศ ปวศจาก ภาณุมาศ ฯลฯ ในกรณีนี้ ก็คงมีความมุ่งหมายสำคัญแต่เพียงจะให้เป็นเสียงตาย แต่เมื่อมีตัว z เป็นเสียงในภาษาฝรั่งด้วยแล้ว ก็ยิ่งชวนให้ใช้ ค ซนอีก.

ครีปีเย ที่เขียนว่า กัรเบศ กัรวาเยก กาวาเยก ก็แสดงให้ เห็นว่ามีความมุ่งหมายที่จะเขียนให้เสียงตายเท่านั้น คือ ให้เสียงคล้าย ครีปีเย ซึ่งเป็นเสียงใกล้ Crappé.

๒. คำว่า เรธ นั้น ในฉบับที่ ๒ ใช้ว่า เรฏู คำนี้ ข้าพเจ้า เห็นว่าไม่เกี่ยวกับพระราชา Rex หนังสือที่ ๓ ฉบับนี้ พระมหากษัตริย์มิได้ทรงมีไป และมีได้อ่างพระบรมราชโองการ ทรงกันข้าม เจ้าเมืองได้อาศัยพระราชกำหนด ซึ่งมีอยู่ก่อนแล้ว (“ออกมาไว้”) เป็นการอนุญาตทั่วไปให้ลูกค้าต่างประเทศ โดยไม่จำกัดสัญชาติ เข้ามาซื้อขายยังท่าเมืองตะนาวศรีได้ กล่าวคือเมืองตะนาวศรีเป็นเมือง เปิดต่อการค้าขายระหว่างประเทศ มิใช่เป็นเมืองปิด เจ้าเมืองได้กล่าว ความต่อไปว่า ถ้าลูกค้าในเมืองเตนมาร์คจะไปค้าถึงเมืองตะนาวศรี ก็ไปค้าตามโบราณราชประเพณี คือ ตามพระราชกำหนดนั้นได้อยู่แล้ว แต่ครั้งนี้ คิดจะยื่นไมตรี จึงได้รับรองและให้ผลประโยชน์เป็นพิเศษ.

ตามที่ว่ามานี้ แสดงให้เห็นว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับเจ้าเมือง หาได้เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์โดยตรงไม่ ฉะนั้น แทนที่จะสันนิษฐานว่า ข้าราชการประจำเมืองตะนาวศรีไม่รู้ขนบธรรมเนียมทางทูต ข้าพเจ้า เห็นควรหาคำอธิบายที่ผู้รับหนังสือจะมีฐานะต่ำลงมากกว่าพระราชา จะเป็นการตรงต่อความจริงมากกว่า และผู้ที่เกี่ยวข้องต่ำลงกว่าพระ ราชาก็คือ บริษัทค้าขายที่เป็นเจ้าของเรือ แม้การทำหนังสือสัญญา เช่นหนังสือสัญญา ค.ศ. ๑๘๒๖ ก็ได้ทำกับบริษัท คือบริษัทอีสต์อินเดีย “อันพระบันดิตอินเดียกมุขนั้น”.

วิสรรชนียนั้น เป็นอีกเรื่องหนึ่งต่างหาก เพราะการประวิสรรชนีย์เสียง ยาวนั้น ผิดทำนองเสียง ยากที่จะออกเสียงได้ ข้าพเจ้าเห็นว่า เครื่องหมายคล้ายวิสรรชนียนั้น เป็นเครื่องหมายวรรคตอนอย่างหนึ่ง ซึ่งคัด มาจาก ๓๖ สมัยนี้คงจะใช้เครื่องหมายของท่านแทน.

๕. เสียงสูงต่ำในสมัยนั้นกับสมัยต่างกันอย่าง เช่น ปรารถนา ยักขึ้น เป็น ปรารถนา ใ้ ใ้ ยักขึ้น ไซ้ ไซ้ ยักขึ้น ทั่ง ทั่ง ยักขึ้น ทั่ง.

๖. ใคร ที่เขียน ใ นั้น ความจริงถูกแล้ว เพราะรันมาจาก คน ไร เทียบอะไร (แต่ก่อนเขียน อไร) กัย อินไร.

ใ กับ ใ นั้น ครั้งหนึ่งเคยพยายามให้ถือหลักว่า ถ้าเป็นเสียงสั้นก็ ให้ใ ใ ถ้าเป็นเสียงยาวออกไปอีกหน่อย ก็ให้ใ ใ เช่น ไม่ เคย เขียนกันดังนี้ แต่ไม่สำเร็จ.

ข้างท่านอธิบายว่า ใ ใช้สำหรับคำที่มาจากอาหม ในคำ ๑๘ คำ ซึ่งใ ใ อยู่ นั้น ที่มาจากอาหมได้แก่ ใคร kheu ใจ cheu ใ้ cheu (to say "yes") ใ้ teu ใน neu ใ้ Sheu ใ้ sheu ใ้ heu. eu ตรง กัย ใ. อีก ๕ มาจากอาหม แต่ในอาหมมีใ้ใ้ eu คือ ใ้ chāi ใบ bāu ใ้ phāu ใหม่ mai ใ้ใหญ่ sào แทนคำว่าใครอาหม ใ้ว่า phreu ฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงได้กล่าวว่า ใคร รันมาจาก คนไร. โกลั โท ใ้ ใบ คงเขียนตามเสียงไม่ใ้เพราะมาจากอาหม.

๗. ฝารัง คำนี้ ข้าพเจ้าสนใจมานานแล้ว คือ ตั้งแต่ได้อ่าน ประการศัสดกาลที่ ๔ กำหนดที่ให้ขายให้เช่าแก่คนนอกประเทศ ซึ่ง กล่าวถึงคนชาติที่มีผิวขาวที่เรียกว่า ฝารังนอก คำอธิบายที่เคยได้

ยีนกันมา ก็ตั้งที่พระองค์เจ้าธานี ๆ ประทานไว้ คือ มาจากคำอิหร่าน feringhi ซึ่งเป็นคำมาจาก Frank แล้วก็ใช้หมายถึงชาวตะวันตกโดยทั่วไป การสืบสาวที่มาของศัพท์นั้น ข้าพเจ้าไม่อาศัยหลักที่เสียงคล้ายกันหรืออักษรคล้ายกันเท่านั้น ข้าพเจ้าพยายามพิจารณาทางประวัติศาสตร์ คือ พิจารณาเห็นว่าคำนั้น ๆ จะนำเข้ามาใช้ในภาษาไทยทางไรและอย่างไรด้วย.

ในชั้นต้น ข้าพเจ้ามักจะหาตัวอย่างที่ใช้ในภาษาไทยมารวบรวมไว้ แล้วพิจารณาหาความหมายจากตัวอย่างนั้น ๆ แล้วจึงค้นคว้าหาที่มาอีกชั้นหนึ่ง ถ้าจะยกทานกรม ก็จะได้เห็นว่า คำว่า ผรั่ง ที่เป็นชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ชื่อมันชนิดหนึ่ง ชื่อละมุดชนิดหนึ่ง คงจะไม่ใช้คำที่หมายถึงคนชาติผิวขาว และเมื่อคำนึงว่า มีทั้งละมุดไทยและละมุดฝรั่งแล้ว ก็สะกิดใจข้าพเจ้าว่า ผรั่ง คงจะหมายถึงต่างประเทศ เช่น คำว่า แขนก ก็เป็นคำทั่วไป แต่เมื่อหมายถึงคนชาติ ก็จำกัดใช้เรียกเฉพาะคนชาติบางจำพวก ครั้นเมื่อข้าพเจ้าพลิกพจนานุกรมอาหรับ ก็เห็นว่า phāng หมายความว่า a foreigner, a Bengali; a Musalman และ Phāng-Phôk หมายความว่า white foreigner, the English. phāng ก็คือ ผรั่ง เพราะการที่เรามิได้มีตัวอักษรที่จะนำมาสาธกได้ และคำที่เราใช้ว่า ผัง อาหรับใช้ว่า phrāng.

ความที่อาหรับเรียก อังกฤษ และ คนผิวขาวชาวต่างประเทศว่า phāng phôk คือ ผรั่งเผือก ก็แสดงให้เห็นว่า คำว่า ผรั่ง แต่เดิมมิได้หมายถึงคนชาติผิวขาว และข้าพเจ้าได้มานึกถึงคำว่า ผรั่งมั่งค่า ซึ่งทำให้ข้าพเจ้าฉงนมานานแล้วนั้น ยักนี้ ข้าพเจ้าคิดว่า มั่งค่า แต่เดิม

นิพนธ์พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร

หมายถึง Bengal คือ เพี้ยนมาจากวังค. และเมื่ออ่านพระอภัยมณีก็
ก็จะเห็นว่า คำว่า ฝรั่งเศส ที่ใช้ ในเรื่องนั้น ไม่ใช่คนชาติผิวขาว ฝรั่งเศส
มังคลา และ ฝรั่งเศส ลังกา ก็คงจะมีความหมายตามคำอาหมที่ว่า
มานั่นเอง.

ทั้งนี้ มิได้หมายความว่า ข้าพเจ้าไม่เชื่อว่า คำว่า ฝรั่งเศส ที่เรา
ใช้กันอยู่บัดนี้ ไม่มีความเกี่ยวพันกับคำว่า Frank ข้าพเจ้าจะแสดง
ความเห็นของข้าพเจ้าต่อไป.

ตามพระอภัยการตำแหน่งนาพลเรือนมีว่า ขุนราชเศรษฐี ปลัด
ไต่ว่าแขกประเทศฉวา มลายู อังกฤษ หลวงราชมนตรี เจ้าท่า ไต่ว่า
แขกประเทศอังกฤษ ญวน ฝรั่งเศส หมื่นทิพวาจา หมื่นเทพวาจา ล่าม
อังกฤษ หลวงเทพภักดี เจ้าท่า ไต่ว่า วิไลนคา ขุนวรวาที ล่าม
ฝรั่งเศส ขุนราชวาที ขุนรักษาสุมท ล่ามกระษัตริ์ ในลักษณะ
อาญาหลวง มีความกล่าวไว้ว่า “แลไพร่ฟ้าข้าขอบขัณฑสีมาทุกวันนี้
ประกอบด้วยราคะ โทษะ โมหะ โสกะ มิได้กลัวแก่บาปละอาย
แก่บาป เห็นนานาประเทศฝรั่งอังกฤษกริการะบัตินวิไลนคาคุณาคุณา
แขกกวยแกว ประกอบไปด้วยทรัพย์สมบัติเป็นอันมาก แลไทมอดู
ทุกวันนี้ ยกลูกสาวหลานสาวให้เป็นเมีย มฤคาทิจู ถือฝักเป็นชอบ
แล้วละลายสัมมาทิจูเสีย แลบุตรอันเกิดมานั้นก็ถือนิเวศไปตามพ่อ
ก็จากกันไปสู่อบายภูมิเสีย แลมันจเอากิจการบ้านเมืองไปแจ้งแก่
นนาประเทศฝรั่ง” และว่า “ราษฎรข้าแผ่นดินชายหญิงไท มอน
มณีย่ามมิกลัวพระราชอาญา พระราชกำหนดกฎหมาย เหนพัสค

เข้าของเงินทองของมฤคาที^๕ อันมากำขายแต่นานาประเทศนอกท่านต่างแดน แลยกลูกสาวยกหลานสาวให้เป็น เมียฝรั่งอังกฤษวิลันดา มลายูอินต่างศาสนา แลให้เข้ารีตถืออย่างมฤคาที^๕ขึ้นนอกพระศาสนา ท่านว่าผู้^๕นั้นเป็น เสี้ยนหนาม ในแผ่นดิน แลมันเอาใจไปแผ่แผ่แก่ประจามิต^๕ฆ่าศึกศัตรู^๕หม่ำ^๕ร่ำ^๕”

คำว่า ฝรั่ง และ ฝรั่ง ข้างบนนี้ จะเห็นได้ว่า หมายถึงคนต่างศาสนา และไม่จำเป็นจะหมายถึงคนชาติผิวขาว เพราะได้กล่าวถึงชาวต่างประเทศที่เป็นคนชาติเอเชียก็มี และได้กล่าวถึงคนชาติผิวขาวเฉพาะชาติไว้แล้ว คือ อังกฤษโปรตุเกส (กะบีตัน) วิลันดา และฝรั่งเศส.

บัดนี้ ข้าพเจ้าจะพิจารณาคำว่า feringhi คำ feringhi ที่ใช้ในอินเดีย นั้น อินเดียใช้หมายถึงคนครึ่งชาติซึ่งบิดาเป็นชาวโปรตุเกส และมารดาเป็น คนพื้นเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในเบงกอล (Moreland and Chatterjee: A Short History of India: p. ๒45) นี้เป็นความหมายตามนัยที่ใช้ โดยเฉพาะ แต่ก็ได้ใช้โดยนัยทั่วไปซึ่งหมายถึงคนชาติผิวขาวทั่ว ๆ ไปด้วย.

คำว่า feringhi นี้ พจนานุกรมออกซฟอร์ดอธิบายว่า มาจาก Frank ภาษาอาหรับว่า faranji ภาษาอิหร่านว่า farangi ที่อ้างภาษาอาหรับด้วยนั้น ทำให้เป็นที่เชื่อได้ เพราะพวกอาหรับติดต่อกับพวก Frank ทั้งทางแอฟริกาเหนือที่ติดต่อกับสเปน และแม้ทางคอนสแตนติโนเปิลและตะวันออกไกล ก็เรียกชาวยุโรปตะวันตกว่า Frank ทั้งนี้คง จะสับสนเนื่องกันมาช้านาน ตั้งแต่มีชนิคมุคมาจนสมัยปัจจุบัน

และชาวอิหร่านก็คงจะเรียกตามชาวอาหรับอีกชั้นหนึ่ง คำอิหร่านซึ่ง
มาใช้ในภาษาไทยนั้น ได้เข้ามาตั้งแต่สมัยพ่อขุนรามคำแหงก็มี เช่น
คำว่า ผสว แปลว่า ตลาด ซึ่งมาจากคำอิหร่านว่า bazaar และ
ขณะนี้ มีผู้ขอให้ข้าพเจ้าพิจารณาอภิธานภาษาจีน-ไทยในศตวรรษ
ที่ ๑๖ แห่งคริสตกาล ก็มีคำแปล ฤๅเท้ายาว ว่า pha mo cha.
mo cha มาจากคำอิหร่านว่า mozar.

คำว่า feringhi, feringhee ที่ใช้กันในอินเดีย และอะละไพเราะ
อย่างยิ่ง ในเบงกอลนั้น พจนานุกรมออกซฟอร์ดว่า เริ่มใช้ใน
ภาษาอังกฤษใน ค.ศ. ๑๖๓๔ แต่ทางอินเดียคงจะใช้ก่อนนั้น และ
คำนี้ ก็คงจะนำเอามาใช้ในประเทศไทยด้วย แต่โดยที่ไทยมีคำว่า
ฝรั่ง ฝรั่ง ซึ่งหมายถึงคนต่างชาติและต่างศาสนา ซึ่งใช้ในองมาจาก
อาหม้อยู่ก่อนแล้ว จึงได้เอาคำนี้จำกัดความหมายให้หมายถึงคน
ชาติผิวขาวโดยอะละไพเราะ ทำนองเดียวกับที่จำกัดความหมายของคำว่า
แขก ฉะนั้น ทั้งๆ ที่ข้าพเจ้าไม่เชื่อว่า คำว่า ฝรั่ง เป็นคำซึ่งมาจาก
feringhi ก็เชื่อว่า ไทยได้จำกัดความหมายของคำไทยว่า ฝรั่ง นั้น
เนื่องจากการที่ได้ยินคำ feringhi ใช้หมายถึงคนชาติผิวขาว.

อนึ่ง ควรกล่าวไว้ด้วยว่า คำลา หมายถึง ชาวฮินดู (ตามพจนานุกรมอาหม) กวย ไต่คนชาติหนึ่งซึ่งอยู่ในแดนกัมพูชา (ตามพจนานุกรมเขมร) และ แกว ไต่แก่คนชาติไทยที่ยกไปตั้งอยู่ในเขตตัญวน คือ ชาติญวนเด็ยวน (ตามพจนานุกรม) จามอีกพวกหนึ่ง ก็มีอธิบายไว้ในพจนานุกรมว่า คนชาติแขกโบราณพวกหนึ่งซึ่งสังสรรค์กับเขมรอยู่กษัตริย์แห่งญวน.

๙. ข้อ ทวาราวที และคำว่า จังกอบ ขนอน และ ฤษา นั้น ข้าพเจ้าจะวิจารณ์ในโอกาสข้างหน้า เพราะบทความนี้ออกจะยาวไปแล้ว.

๙. คำว่า เล่า นั้น ข้าพเจ้าเองไม่ถือว่าเป็นสันธาน แต่เป็นคำซึ่งใช้แทนเครื่องหมายวรรคตอน เพราะเครื่องหมายวรรคตอนของไทย มีแต่ที่ตรงกับ full stop ส่วน comma และอื่นๆ ต้องใช้คำเข้าประกอบแทน คำว่า เล่า ในเวลานี้ก็ยังใช้กันอยู่เช่นนั้น และใช้มีความหมายไปในทางเปรียบเทียบเล็กน้อย คล้ายกับอังกฤษว่า on the other hand เช่น หนึ่งเล่า ส่วน....นั่นเล่า เป็นต้น.

๑๐. “ถ้าและ” ในเวลานี้ก็ยังใช้อยู่ และการที่เขาคำว่า และ มาไว้ข้างหลังนั้น ก็มีตัวอย่างอีก คือ “แล้วและ” แทน “และแล้ว”.

๑๑. การเข้าไปค้าขายถึงกรุงศรีอยุธยา นั้น ตามพระราชกำหนดที่อ้างในหนังสือของเจ้าเมืองตะนาวศรี คงหมายถึง การเข้าไปทางทะเลมากกว่าทางบก เพราะมีคำว่า ก็ตามเวลาแล เวลา ในที่นี้ คงหมายถึง ฤดูกาล.

๑๒. ตะนาวศรี ที่เขียน ตวเนาวศรี นั้น แสดงให้เห็นชัดยิ่งขึ้นว่า ขยายออกมาจาก ตะนาวศรี.

๑๓. คำว่า ตรีนัค นั้น น่าสังเกตอยู่อย่างหนึ่ง คือ การเติม นี้ คงจะมีความมุ่งหมายให้แปลว่า ที่ ๓ ไม่ใช่ทั้งสาม และคงจะหมายให้เป็นคำสันสกฤต ไม่ใช่การเติม นี้ เช่นในคำที่เคยใช้ว่า สกนิ ล้านกนิ ฯลฯ อันติคมาจากวินพนธ์ ซึ่งเติม นี้ นา ฯลฯ เป็นคำเติมเพื่อฉันทลักษณ์มากกว่าอื่น.